

Ne mondja senki, hogy a fennebbi nagyobbodott költségeket az ennél fogva észszerűbbé lett erdőgazdaság behozza! mert be fogja ugyan hozni, de már csak akkor, midőn a jelen tiszta jövedelem már nem lesz érvényes, mert a mit a 300 frttal díjazott vadász csekély költséggel elhanyagolt, azt az 1000 frttal fizetett szakértő erdőtiszt több ezer forintnyi költséggel készített üzemterv és folytonos befektetés mellett csak 10—20 év múlva hozza helyre és a pozitív haszon (a nagyobb jövedelem) még később várandó!

Mindezeknél fogva kívánatos volna, ha az erdők tiszta jövedelmének most folyó megállapítása, tekintettel az új erdőtörvény hatályba lépte folytán változott viszonyokra történnék és a hivatkozott utasítás szerint kinyomozott erdőjövdelemből egy költségzaporodással arányban álló hányadrész (száztóli) levonatnék.

Mikulik József,

ügyvéd.

Megjegyzések Dietz S. „Rügy- és levélkulcs“ című munkájára.

Dr. Borbás Vinczétől.

Ez irodalmunkban úttörő és hézagpótló munka tartalmát itt vázolni nem szükséges, mivel az a t. olvasó előtt az „Erdészeti Lapok“ ez évfolyamának I. II. füzetéből ismeretes. Ismertettem azt az országos tanáregyesület „Közlönyé“-nek 1882/83. évf. 3. számában. Ott azonban aprólékosabb botanikai megjegyzésekre nagyon ki nem terjeszkedhettem, azért egyetmást itt az általában sikerült munkáról még bátorkodom elmondani, különösen azokat, a mi az erdészeti botanika művelőinek és barátainak is szükséges. A munkának értékét csökkenteni ezekkel természetes, hogy nem akarom.

A rügykulcsba, a hol a boldogulás mindenestre nehezebb mint a levélkulcsban, két oly növény is került bele, a mely a botanikában, tehát az erdészetben sincs, csak a név kering mint synonym itt-ott.

Ezek egyike a *Betula alba*, vagy még inkább a *B. pubescens*, a mely törlendő. Linné t. i. a *B. alba* alá a későbbi pelyhes és bibircsós nyirt foglalta, de több okuk van a botanikusoknak*) a *B. alba* nevet az előbbi, a *B. pubescens* elé helyezni. Ez a két növény tehát Kerner és Willkomm stb. szerint egy és ugyanaz, hajszálnyi különbség nélkül. Dendrologiai munkában tehát csak mint synonym állhat egymás mellett, nem mint két külön faj. Némelyek, kivált a régibb botanikusok,**) a *B. albát* L. a *B. verrucosával* egyesítették. E felfogás szerint tehát a *B. pubescens* mint faj felszabadul a synonym rabságból, de akkor a *B. verrucosa* kerül a synonymok igájába, és ennek kell elmaradnia.

Szerzőnknek tehát untig elegendő lett volna három nyirfa is, kivált rügykulcsban; még a *B. Carpaticát* is elengedtük volna, mert a *B. albától* L. (*B. pubescens* Ehrh.) nem sokban különbözik. Ha pedig netalán két alfajt akart a *B. alba* és *B. pubescens* alatt érteni, akkor ezt az illető alfaj synonymának idézésével kellett volna szerzőnek tudatnia.

A második „létező“ gyanánt szereplő synonym az *Ulmus montana* With. apud Sm., mely Kerner szerint (l. c. p. 52) ismét különbség nélkül egyenlő az *U. campestrissel* L., mig Willkomm az *U. campestrist* az *U. glabrával* Mill. köti össze; utóbbi Kerner szerint külön faj. Kerner magyarázata újabb és meggyőzőbb, mint a Will-

*) Willkomm »Forstliche Flora«, p. 246.

Kerner »Oesterreichische Botan. Zeitschrift« 1876., p. 365.

***) Koch Synopsis Fl. Germ. és utána sok német botanikus.

kommé, azért szerzőnknek az *U. montana* = *U. campestris* helyett az *U. glabrát* kellett volna felvennie. — Igaz, hogy Simkovics Lajos az „Akad. Közlemények“ 15. kötetének 596—97. lapjain az *U. campestris*, *U. montana* és *U. glabrát* újra restitálja, de úgy hiszem, szerzőnk e forrást nem használta, mert a kéreg leírása nála nem egyező a Simkovicséval.*).

Ugyancsak Kernernek (l. c. p. 233) meggyőző magyarázata szerint a *Quercus Robur* L. egyesítendő a *Qu. pedunculatával* (nem pedig a *Qu. sessiliflorával*). Ezt is kellett volna szerzőnknek mint igazat az erdész urakkal megismertetni, a kik úgy hiszem a botanika újabb vívmányait szívesen fogadják, mert az erdészettan sem más, mint saját czélú botanika.

A levélkulcsban már több az olyan növény, melynek faji alapja, bélyegei nagyon kétesek, melyek a kezdőknek zavart okozhatnak s melyeknek tehát milétét az eredeti növények tanulmánya által kellett volna felderíteni. Ilyenek némely Schur- és Wierzbicki-féle fajok, melyek Willkomm többször idézett munkájában is kétesek. Ezeket megmagya-

*) E három szilfa különbsége itt a következő:

1. A hosszukás vagy tojásdad hosszukás zászlós termés magva a középén van, a bibeszár csatornája jól kifejtett, a levél felső és alsó lapja érdes, egyszerűen fűrészelt vagy a fűrészfogak csak egy-egy fogacsára hasadnak, = *U. campestris* Sm.

2. A tojáskepek zászlós gyümölcs magva a termés felső részére esik, a bibeszár csatornája csekély; a levelek nagyobbak, szélesebbek, mind a két lapjokon érdesek, szélükön nagy és többszörösen fogazott fűrészfogak vannak. Kérge fehérlő és rongyos, mert hosszú foszlányokban repedezik fel = *U. montana* Sm. (Herkulesfürdő Csörics tetőjén.)

3. A mag helyzete és a bibeszár csatornája mint 2-nél, a zászlós gyümölcs hosszukás-tojásdad v. kerek-tojásdad. Levelei kisebbek mint az előbbieknél, de bőrneműebbek, felső színük fénylő és sima, szélük aprón és tompán fogas. Kérge barna és aprón ripacos = *U. glabra* Mill.

A netalán érdeklődők kedvéért kivonatban a legfontosabbat ide iktattam.

rázni tehát a mi dolgunk, de szerzőnk nem az originális növény után haladt.

Ily kétesek a *Betula Transsilvanica* Schur, *C. intermedia* Wierzb., *C. subcordifolia* Schur., valamint e két autor tölgyei, a *Sorbus lanuginosa*.

A *Rhamnus Alpina* helyett a *Rh. Carniolicát* Kern., a *Rhododendrum ferrugineum* helyett a *Rh. myrtifoliumot* Schott, et Kotschy kellett volna szerzőnek felvennie, a *Rubus glandulosus* helyett pedig inkább a *R. hirtust* W. Kit. A *Rhamnus Alpinát* Horvátországban a *Rh. Carniolica*, a rozsdás levelű havasi rózsát pedig a *Rh. myrtifolium* helyettesíti az erdélyi havasokon, az említett testvérfajok nélkül.

A *Bruckenthalia* szép *ericacea* cserjénk neve nem *spiculiflora*, hanem *spiculifolia*. A *Quercus Coronensis* nem „koszorus“ tölgy, mint szerző nevezi, hanem brassai t. (*Corona*=*Brassó!*). A genusok jelölésében jobban körül kellett volna tekinteni, mert hogy egy nem fajai három más nem közt szórassanak el, ez meg nem engedhető, és zavarba hozza főleg a kezdőket. Így a berkenyének egymástól nem nagyon eltérő fajai e munkában következők: *Sorbus Aucuparia* (38. l.), *Aria nivea* (37.) és *Crataegus torminalis* (34. l.).

Az elnevezések közül szerző sokszor használja azokat, melyeket én hoztam forgalomba v. én kerítettem elő, alkottam, még helyesen az orthographiát is, pl. szőlő-nél. Ilyenek a sóska (borbolya helyett), bőrszövet (hám helyett), tenyésző csúcs (nem tenyészcsúcs), lefesző (*caduca*); váltakozó (váltogató), csipdelkés, keresztbe átellenes levél stb.; de bár az előszóban igéri, hogy a rosszul és erőltetve alkotott kifejezéseket mellőzi, mégis lehet itt kiirtandót találni bővében: áfonya (fenyvesbogyó, csinálta Borbás), pongyola fanzár, dülényded, féleség,

ostormén bangita, rozsdabura (!), kutya benge,*) átán, venyige genus név gyanánt; (borostyánszöllő Borb.), veniczfa (komlófa Borb.) et cetera turba.

A latin genusneveket internationalis szokásból nagy betűvel írjuk; de ennek a magyar orthographiához semmi köze sincs. Szerző a magyar genusneveket is nagy betűvel írja, pl. Rózsa. Hova jutunk ez uton? Kinek tetszik az, pl. hogy a Ló Lóherével és Luczernával vegyített Zabot eszik, Buzát nyomtat, Vízet iszik stb. Nem tagadhatja senki sem, hogy ez nem készakaratos germanismusnak sajátosságos nyilatkozata!

Az újított kifejezések közt az első lapokon olvassuk a „levél ripacs“-ot, mely cicatrix, Blattnarbe jelölése akar lenni, melyet szerző össze is ír, külön is hagy s melyhez a 11. lapon jegyzetet is mellékel. E szerint „azon pontot, a melylyel a lehullott levél előbb összeköttetésben volt“ a száron, nem lehetne „levélnyom“-nak (Illés N.) nevezni, mert ennek az anatómiai Blattspur-t kell jelölnie, sem „levéleb“ (Borb.), avagy „levélforradás“-nak (Borb.), mert ez a növény-pathológiában mást jelent.

Erre nézve az a megjegyzésünk, hogy a levélnyomnak is lehetne elsőbbséget adni, s a cicatrix magyarosítására használni, mert ez külső láthatónak a megjelölése, mint ilyennek a használata kelendőbb, mint az anatómiai fogalomé. Hogy továbbá a levélripacs helyesebb és ajánlatosabb lenne a levéleb- v. levélforradásnál, ezt kereken tagadjuk. Lehet, igaz, e két utóbbi pathologiai jelölés; de a levélripacs is egyenesen, csaknem épenségesen és kivétel nélkül az, és egészen mást jelent, mint a mire Dietz ur használni óhajtja, (levélen levő ripacs, a levél ripacsa,

*) Kutyaafa. Békésmegyében van „Kutyafás“ nevű lúp is.

ripacsos levél). A levélripacs ezen kívül többszörös kifogás alá esik, mint a levél-seb v. levélforradás. A „levélripacs“ szót, a tanáregyesület II. szakosztályának tagjai s az októberi ülésen ott volt nyelvész urak, köztök Szarvas Gábor is, határozottan rosszalották. A kéregripacs szó jelentése ismeretes; egész más az, mint a lehullott levél sebhelye v. forradása. A levélripacs kerülése érdekében megemlítem még, hogy valamint a szépség nemei nem szeretik a ripacsos orcát; szintugy nem szívesen látom én, ha a scientia amabilis születői ripacsosak. Ripacsosoknak nevezni őket télen lombozatlanul, egyáltalában nem okadatolt, én nem szeretem.

Pathologiai helyen, ha épen szükséges, használhatjuk a ripacsot, de mindenestre helytelen a cicatrixet így nevezni, mert az nem ripacs, hanem forradás.

Természetes, hogy „de gustibus non est disputandum“ s hogy „illik neki rettenetes, hogy egy kicsit himlő helyes, hogy tehát a csunya ripacsos külső ennek-annak tetszős lehet, azért a magam szavait senkire erőszakolni nem akarom.

Ily helytelen v. németes vagy más kifogás alá eső kifejezések továbbá: a rügy- és levélülő, pedig az ellentétét szerző is nyeles-nek hija. Mért nem nyeletlen tehát a rügy, a mely magyarázatra nem szorul, mint az ülő, a mely még hozzá latin és nem aestheticus szagu; — „egyenértékü“ (mért nem egyértékü), rügycs és rügymag (talán r. szive?), — durványos (helyesen satnya), lemez nélküli (l.-telen), — galy szerintem is, Szarvas G. szerint is gally, és nem azt jelenti, a mit a hajtás. Én a gally szó jelentését a nép nyelvében ugy mint az irodalomban nyomoztam, s ugy találtam, hogy az a nagyobb ágak neve pl. gallyba kapaszkodva csüng a fán.*) — Fejlődési

*) Fünemü növénynek nincs gallya.

viszonyaik (helyesen fejlődésök viszonyai); — tenyészszak és tenyész időszak helytelen és csonka összetételek, helyesen a tenyészet szaka stb.; — a villa nem mindig kétágú, tehát két-két águt (dichotomus) nem helyesen jelzi a villás; részaránytalan levél helyett jobb ferde, mert nem félrőfös szó, — érdes levél nem folia hirsuta, hanem f. scabra; — az új „dudvanemü“ fölösleges a fűnemü mellett, és a fogalmak zavarát csak növeli; — egyenközüen erés, helyesebben egyközes erü; háló = pernoctans, nem pedig rete = hálló. — A *Carpinus Duinensis* bizonyosan azért = alföldi gyertyánfa, mert a magyar nagy Alföldön nem nő! *Coloneaster* helyesen madárbirs, nem kőnaspolya; a *Pirus Amelanchier*, azaz *Aronia rotundifolia* = fanyarka, nem kövi körte magyarul*) — *Pirust* mostanában nem írjuk *y*-nal; — Szakállas (79. l. a levél alsó színe) helyett helyesebb a prémes. — *Papirt-adó* (sic!) *Broussonetia* = egyszerűen papireper. Mért hija szerző a vad gesztenyét fehér-nek? Összetételben kifogástalanabb a ló-geszténye, mert a vad eredetileg melléknév, így a főnév előtt mint jelző áll. Hogy nevezi szerző az igazi *Acaciát*, ha a *Robinia* is ákác? — Nógrádmegye sok helyén a *Robinia* = csipkefa, Békésben pedig koronavirág. Más helyen szerzőnk az „anya“ (termő) szót kárhoztatja, csupán azért, mert ez a növények nemi kérdésére vonatkozik, de a 74. lapon ő is mondja: ötanyás galagonya (*Crataegus pentagyna*). „*Castis omnia casta*,“ végre vége szakadhatna már az ily tetetős aggodalmaknak. A borulék szót, melyet én hoztam forgalomba, kár volt borulással suppléálni, mert emez tágabb, határozatlanabb jelentésű. A „zöle“ szót (8. l.) is kár volt halotti álmaiban megbolygatni. Végre ha az erdősz urak

*) Lásd A növények kezdő oktatása című munkám 13. l.

a jegenye-fenyő (*Abies excelsa*) és fésüs f. (*A. pectinata*) magyar elnevezését felcserélve használják is, azért ezt a botanikusnak követni nem szabad, mert a botanikai használat a régi literaturai adatokkal is támogatható.

Van e munkában elegendő németizü mondat is, mint pl. az irodalomban már létező művek (1. l.). Szegény magyar „levő, van és nincs“, de elfelejtettünk; „levéltelenné lett korona“ (5. l.); ezentul nem lesz lekopaszodott fej, hanem hajatlanná lett f. — „miután (minthogy helyett) ezek fontossága csak a növénytudomány közel multjában lett elismerve“ (12. l.). A nyelvgenius azért adta a magyarnak bizonyosan a cselekvő ige alakot, hogy a német „wird“-del képzett passivumnak legyen mit boszantania és mi fölött diadalt ülnie. Szegény magyar nyelv, de kegyetlen igába kerültél. — „A hajtások szine nem ad ismertető jelt“ (14. l.); az adás és osztogatás nélkül is lehetne magyarosan mondani: a h. szine nem ismertető). De ne többet. A magyar nyelvgenius tiz parancsolatának első pontja: Ne fűzd gondolataidat a németek esze járása szerint. A botanikának már türhető nomenclaturáját is tanácsos csendesesen gyomlálgatni és egy tisztább nyelvezetü növénytant alapul elfogadni. Csak az egészen sikerült és kétségtelenül helyesebbeket kell a kigyomláltak helyére ültetni, mert különben a satnyák az új talajban vagy meg sem fogamzanak, vagy hamar elesenevésznek. Így azt hiszem a most uralkodó ziláltságnak vége szakad, és végre lassankint meg fogjuk egymást érteni.